

Література

1. Айзенварг Л. Г., Айзенварг М. Л. Ейдетика. Електронний ресурс/ Режим доступу : <http://do100verno.com.ua/blog/tag/10>
2. Антощук Є. В. 10 уроків чудової пам'яті. – К. : Вид. О. М. Ешке, 2003. Режим доступу : <http://festival21.org/stati-i-publikacii/bartosh-l-a-shkola-ejdotexniki-odesskij-region/>
3. Бесєдіна А. Вплив методів і завдань ейдетики на розвиток особистості учня // Рідна школа. – 2009. – № 2–3. – С. 61–62.
4. Уліщенко В. Метод ейдетики в інтерсуб'єктному навчання української літератури // Рідна школа. – 2011. – № 7. – С. 33–37.
5. Харьковская Школа Эйдетики Анастасии Никитиной [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eydetica.kh.ua/>

Павлик Н. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасній лінгвістиці спостерігається зацікавлення функційним підходом до вивчення тексту, що використовується для аналізу його лінгвальних та позалінгвальних чинників. У зв'язку з цим проблема експресивності художніх, наукових, публіцистичних та інших типів текстів привертала увагу багатьох учених. Зокрема, комунікативну природу і параметри експресивності тексту, її комунікативно-прагматичне, семантичне та стилістичне підґрунтя, механізми створення, експресивні властивості одиниць різних мовних рівнів тощо розглядали у своїх дослідницьких працях Ш. Баллі, В. Виноградов, О. Потебня, Л. Щерба, М. Кожина, І. Арнольд, В. Телія, Н. Лук'янова, М. Шиліна, В. Шаховський, В. Чабаненко, Н. Бойко та ін. Проблема створення експресивності саме епістолярного тексту, вивчення її внутрішніх та зовнішніх проявів, впливу на емоційний стан адресата тощо, на наш погляд, потребує більш ґрунтового наукового дослідження. Мета статті – виявити й охарактеризувати з семантичної та прагматичної позицій засоби створення експресивності в українському епістолярії, а також з'ясувати їх спроможність здійснювати комунікативну функцію у специфічному соціальному та предметному контексті.

Епістолярний текст є структурно-композиційним, комунікативно-прагматичним та змістовим цілим, що характеризується зв'язністю, цілісністю, завершеністю. Мовленнєвий намір мовця, спрямований на співрозмовника й вербально оформлений у висловленні, вирізняється предметно-смісловим

змістом та експресивно-оцінним забарвленням, хоча в різних формах мовленнєвого спілкування емоційний ефект має неоднакове значення і силу.

Загальна експресивність тексту уявляється як інтегрований результат реалізації таких його властивостей, як емотивність, оцінка, образність, інтенсивність, стилістична маркованість, структурно-композиційні особливості тощо [4, 183]. Експресивність належить до надскладних лінгвальних категорій, яка спрямована на вияв суб'єктивної складової у тексті. Вчені-лінгвісти розрізняють поняття “емоційність” та “емотивність”, визначаючи емоційність як психологічну характеристику комунікантів, а в емотивності вбачають лінгвістичну ознаку тексту, тобто сукупність мовних засобів, здатних викликати у реципієнта відповідні емоції [4, 185].

Таким чином, експресія як одна з ознак тексту, зокрема епістолярного, – це складна стилістична категорія, що включає низку психічних, соціальних та лінгвальних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності текстового матеріалу за рахунок посилення образності, емоційності, оцінності, збільшення сили впливу висловлювання, його емоційного навантаження [3, 7], [5, 24]. На думку дослідників, експресія слова формується шляхом контактів з іншими лексичними одиницями, зокрема, через особливий ситуативно-контекстуальний статус лексеми. Це передусім: 1) уживання слова в стилістично нетиповому для нього контексті, невластивому мовному оточенні, в іншій стильовій сфері, з відмінними національно-культурними, часовими маркерами, якими позначені окремі групи лексичного складу мови; 2) експресивність суміжної лексичної одиниці, виникнення несподіваних асоціацій тощо [1].

Для обстеженого текстового матеріалу (це епістолярій Лесі Українки, Архипа Тесленка, Володимира Винниченка, Василя Стуса, Василя Симоненка та ін.) притаманний комплекс мовних ресурсів, що забезпечує комунікативні потреби автора і цілком залежить від його мовленнєвих навичок, ідіостилю взагалі.

Серед експресивних мовних ресурсів у досліджуваних епістолярних текстах найбільшої уваги потребують лексичні, оскільки слово є провідною одиницею мови, що допомагає схарактеризувати образи, виразити симпатії чи антипатії, передати авторське бачення описуваних подій, осіб, ситуацій, тобто є основою для відповідного сприйняття змісту повідомлення. Експресивність може міститися у значенні окремого слова (така лексема виступає синонімом до нейтральної назви явища або поняття), а може створюватися описово (контекстом) [2, 90]. Уживаючи емоційно-експресивну лексику, адресант виявляє власне ставлення до висловленої інформації, а також предмета свого мовлення щодо адекватного сприйняття ним його комунікативних мотивів.

Найбільш поширеним засобом вираження емоційного стану у розглянутих листах є експресиви, або емоційно забарвлена лексика, яка слугує для опису почуттів, а також передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей тощо. У проаналізованому текстовому матеріалі переважає суб'єктивна емоційна оцінка, що досить часто супроводжується вигуками, емоційно-експресивними частками, позалітературними лексичними елементами тощо.

Для її вираження актуалізується цілий комплекс мовних засобів, а саме: якісно-оцінні прикметники, рідше прислівники, оцінний ефект яких може посилюватися шляхом поєднання з експресивно-підсилювальними модальними частками; поєднання оцінного слова (іменника, прикметника, дієслова та ін.) з прислівниками міри і ступеня, що вказують на найвищий ступінь вияву ознаки; суб'єктивно-модальні синтаксичні конструкції з оцінною семантикою тощо. Такі мовні структури вживаються письменниками для вираження суб'єктивного ставлення до повідомлюваного, емоційних оцінок, реакцій, зумовлених певними ситуативно-комунікативними умовами.

У процесі аналізу зафіксовано велику групу лексем, які містять форманти суб'єктивної оцінки, зокрема, демінутиви та аугментативи є важливим засобом вираження емоційно забарвлених значень, стилістичної виразності, образності, позитивної чи негативної оцінки.

Серед різноманітних прийомів, які у досліджуваному епістолярії забезпечують емоційність висловлення, часто вживаними є тропи та стилістичні фігури, що вважаються традиційними засобами образності і надають листам більшої виразності, створюють ефект підвищеного емоційного реагування чи психологічного навантаження тощо.

Отже, дослідження присвячене аналізу епістолярного дискурсу з лінгвостилістичних позицій. Серед експресивних мовних ресурсів у листах письменниками найбільше актуалізуються експресиви, демінутивні та аугментативні форми, якісно-оцінні іменники й прикметники, емоційні вигуки, частки, засоби експресивного синтаксису тощо. Вживаючи їх, дописувач має змогу виявляти власне ставлення до висловленої інформації, а також предмета мовлення щодо адекватного сприйняття його комунікативних мотивів.

Література

1. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. І. Бойко. – Київ, 2006. – 36 с.
2. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / А. П. Коваль. – К. : Вища шк., 1978. – 374 с.
3. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії : [монографія] / В. А. Чабаненко. – К. : Вища шк., 1984. – 167 с.
4. Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности / отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Наука, 1991. – 214 с.
5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. – 192 с.